

Harmónia a művészetben

Keresi a televízió az esztétikai ismeretterjesztés hatékony módszereit. Tárlatlátogatások, művészinterjúk, képzőművészeti és zenei témájú kisfilmek jelzik az útke-resés eddigi irányait. Most viszont elhatározták, hogy magasabbra törnek. Képernyőre viz-szik, ami egy olyan alapvető esztétikai fogalomból, mint a harmónia, egyáltalán képernyőre vihető. Még hozzá mindjárt művészeti ágak konkrét formaproblémaiból kiindulva, szemügyre véve, mi teszi az esztétikai összhangot zenében és festészetben, táncban és irodalomban. Nagyszabású vállalkozás; ha szólamoknál komolyabban vesszük az esztétikai nevelést, csak elismerés illetheti kezdeményezőit és megvalósítóit.

Vitányi Iván volt e vállalkozás spiritus z rektora. Ő adta a legtöbbet: frissen kidolgozott tudományos témáit, például a zenei összhangzatrend és a festészet-i színharmónia összefüggéseiről; mindig fürge és tág intellektuális érdeklődését, mely minden művészeti égtáj felé fürkészi az újat és a törvényszerűt; racio-

nalista elemző hajlamát; és nem utolsó sorban egyéniségét, mellyel sokféle embert, sokféle álláspontot tud maga mellé ültetni és baráti eszmecserében egyeztetni. Ő se csalhatatlan per-sze, szerencsére (kritikusai szerencséjére); kéte-lyeket is támaszt, kéte-lyeket is engedélyez az-zal szemben, amit mond (mindannyiunk szeren-cséjére). Engem például nem tudott meggyőzni arról, hogy a zárórész-ben egyébként oly tar-talmasan elemzett Jó-zsef Attila-vers, *A város peremén* valóban a há-rom tonikai főakkord ze-nei mozgásmo-dellje sze-rei válik belső formá-jában harmonikussá, még kevésbé arról, hogy Beethoven IX. szimfóniájának és az Illés-együttes egyik produk-ciójának részleges dal-lamegyezéséből bármi is következ-zék akár az egyik, akár a másik esztétikai minőségére és e minőség hallgatói-befo-gadói felfogására. Ilyen-kor üdítő dolog, ha a ta-náros szigort feloldja egy akart-akaratlan el-idegenítő hatás. Amikor például a Szőrényi-fiúk Vitányi javaslatára a dzsesszorgonán egymás-ra fektetve szólaltatják

meg a két egyeztetett dallamot, vagányosan megvillan a szemük és összemosolyodnak. Ilyes-fajta reagálásra kap ösz-tönzést a néző is, vala-hányszor kételye támad; a „ki gondolta volna?” csodálkozása keveredik itt némi fenntartással. Ilyenkor is szabad per-sze elgondolkodni a dol-gon. Mert Vitányi sem csalhatatlan. De ritka mód ért ahhoz, hogy gondolatokat mozdítson, lendítsen a töprengés-ben, és összegezve is előkészítse a további vi-tát önmagával, önma-gunkkal. Aligha bizhat-na volna a sorozat fősze-repét alkalmasabb egyé-niségre B. Révész Lász-ló, a rendező.

A magas szintű eszté-tikai nevelés feladatának bizonyára a tánckal fog-lalkozó harmadik rész tett eleget a legegyszerel-műbben. Ez volt egyéb-ként a leghosszabb adás; mégsem hinném, hogy akadt néző, aki sokall-ta volna. Pedig nem ki-glancolt táncparádét lát-tunk. Vitányi a pécsi együttes műhelyébe ka-lauzolt bennünket, s olyan „szakmai” beszél-getést folytatott Eck Im-rével, amely mint a rongyrazás és szépelgés nélkülien értő és okos, valóban ízlést nevelő ismeretterjesztés kimagas-ló példája még hosszú ideig emlékezetes ma-rad. Mintaszerű volt itt nemcsak a gondolati megközelítés és a képi példákkal érvelő elem-zés módszere, de a viz-sgált tárgy, a művészeti harmónia sajátos eszté-tikai logikájának tisztelet-ben tartása is. Amit Eck elmondott, az a szó leg-jobb értelmében vett művészi önvallomásnak, ars poeticának is beil-

lett; egyszerre volt tárgyszerű és személyes, szenvedélyes és elragadóan világos, szívet és szemet nyitó. Bemutatott néhányat a táncos mozgás struktúráiból, de nyomban kiemelte a mozgásrendek alapvető eltéréseit a különböző korokban és stílusokban. Példáival elsősorban a romantikus és a modern koreográfia szerkezeti alapelemeit szembesítette, remekül érzékeltetve a viszonylagos állandó és a történetileg változó szerves összetartozását a változó emberi értékek, jellemek és helyzetek táncos megjelenítésében. És ami a legnagyobb értéke: végül ott tarta fel a harmónia ismertetőjegyeit, ahol azok valójában élnek és hatnak: egyedi műalkotások, tánckompozíciók belsőleg zárt világában. Vitányi még attól sem sajnálta az időt, hogy megfigyeltesse nézőivel két balerina-egyéniség művészi karakterének sajátosságait, ő is tudálékos-ság és fölünyeskedés nélkül, kérdésével nemcsak a két művésznőt bírva szóra, hanem a nézők-hallgatók belső tűnődéseit is. Nagy szó, de ki kell mondani: ez a rész mércéje kell, hogy legyen a mostanihoz hasonló televíziós programok minőségi szintjének.

A második részt, a festészetről, a festészeti színharmóniáról szólót szerencsére színesben is láthattam, s ezért állítom: nagyon sokat vett, akinek ez nem állt módjában. Mert kövekből vizet fakasztani alighanem kisebb csoda, mint színekről érdemben szólni szintelenül. Pedig akiket Vitányi

Kue Zsuzsa a táncról szóló filmben

megszóltatott: festő barátja és művészettörténész kollégája csak úgy, mint a fizikus és pszichológus szakértők, „színesek” voltak, érdekesek és meggyőzőek is — de csak akkor, amikor nem böjtölt a szem. Bár meglehet, a fekete-fehér változat szegénységében valami többletet is rejtegetett: kényszerűen nagyobb hangsúlyt adott a vonalas struktúrának, mi több: a kompozíciónak mint alakzatbeli egésznek. Így Leonardo *Utolsó vacsorájának szerkezeti elemzése* valószínűleg még azoknak sem volt haszon nélküli, akik közben nem élvezhették a műszíneit és színharmóniáit.

Mi tagadás, a második és főként a harmadik részhez képest az első és az utolsó jószerivel csak ujjgyakorlatnak tűnt. A zenei harmónia titkait feszegető első

részben volt valami nagyot akaró kapkodás. A fejtegetés laikusnak magas volt és zsúfolt, értőnek talán unalmas, de mindenkiben sokszor hiányérzeteket visszahagyó. Sem az összhangzattani ingaóra, sem a funkciókat jelző tornamutatvány nem hozta igazán emberközelbe a zene formáláselvéit. A záró rész viszont nagy igazságra akarta felhívni a figyelmet, talán túlságosan is nagyra. A kerekasztal vita résztvevői csakúgy, mint a Gyurkó László Elektradramájából és Kovács András filmjéből, a *Falakból* felidézett részletek bizonyoságot tettek az életbeli-társadalmi és a művészeti harmónia végső összefüggése mellett. Kimeríthetetlenül gazdag téma; mostani körülmények után is olyan Párizs, amely még sok misét érdemelne.

ZOLTAI DÉNES